

Key words: *distant education, higher education, foreign language, information and communication technologies.*

References

1. Vidkryta platforma (navchal'nykh seredovysch) pidtrymky dystantsiynoyi osvity Moodle (<http://www.moodle.org>).
2. Kozlakova H.O. Informatsiynе prohranne zabezpechennya dystantsiynoyi osvity: zarubizhnyy i vitychyznyanyy dosvid: [monohrafiya] / H.O.Kozlakova. – K.: Prosvita. 2002.
3. Kontsepsiya rozvytku dystantsiynoyi osvity v Ukrayini. – K.: KPI. 2000. – 12 s.
4. Malinko O. H. Osoblyvosti orhanizatsiyi ta formuvannya zmistu dystantsiynoho navchannya inozemnykh mov / O. Malinko // Nauk.-metod. konf. «Indyvidualizatsiya navchal'noho protsesu yak providna skladova modernizatsiyi vyshchoyi ekonomichnoyi osvity». – K.: KNEU, 2006.
5. Markova N.O. Problemy vprovadzhennya dystantsiynoho navchannya u VNZ / N. O. Markova // Visn. Kyivsk'oho nats. un-tu tekhnolohiy ta dyzaynu. – 2010. – №5
6. Mulina N. I. Vkluchene dystantsiynе navchannya anhliys'koyi movy studentiv vyshchyykh tekhnichnykh zakladiv osvity: pobudova kursu, metodyka navchannya ta rezul'taty / N. I. Matulina // Inozemni movy. – 2000. – № 2.
7. Panchenko L.F. Informatsiyno-osvitnye seredovyshe suchasnoho universytetu: Monohrafiya / L.F. Panchenko: Luhans'k: LNU im. T. Shevchenka, 2010.
8. Polat Ye.S. Teoriya i praktika dystantsionnogo obucheniya: [Uchebnoye posobiye dlya vuzov / Ye.S. Polat, M.V. Moiseyeva, M.YU. Bukharkina i dr.]; Pod red.: Ye.S.Polat. – M.: Akademiya, 2004
9. Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiynoho suspil'stva v Ukrayini na 2007 – 2015 roky : Zakon Ukrayiny vid 09.01.07 r. – Rezhym dostupu : // www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16
10. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrayiny vid 17.01.02 r. : u redaktsiyi vid 5.12.12 r. – Rezhym dostupu : // www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2984-14
11. Ugol'kov V.V. Komp'yuternyye tekhnologii kak sredstvo obucheniya Inostranyim yazykam v vuze: avtoref. dis. na soiskaniye uchen. stepeni kand. ped. nauk, spets. 13.00.01 «Obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya» [Elektron. resurs] / V.V. Ugol'kov. – Moskva, 2004. – Rezhim dostupa: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/74500>.
12. Healey, D. (1999). Classroom practice: Communicative skillbuilding tasks in CALL environments. In J. Egbert & E. Hanson Smith (Eds.), CALL Environments: Research, practice, and critical issues (pp. 116 –136). Alexandria, VA: Teachers of English to Speakers of Other Languages.

Отримано редакцією 15.10.2018 р.

УДК: 378:016

DOI: 10.31376/2410-0897-2018-3-38-32-38

Олександр Іванович Земка,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка,
e-mail: zemka_oleksandr@ukr.net

СИСТЕМА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито роль літературознавчих курсів «Вступ до літературознавства», «Теорія літератури», «Порівняльне літературознавство» у контексті формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів української мови і літератури, зокрема інформаційних, операційних, мовнокомунікативних та діагностично-прогностичних. Літературознавчі знання, уміння та навички студенти-філологи використовують під час вивчення історико-літературних курсів, зокрема дисциплін «Історія української літератури», «Дитяча література та виразне читання», «Лінгвістичний аналіз художнього тексту», курсів за вибором з української літератури тощо.

Ключові слова: літературознавчі курси, історико-літературні курси, дослідницькі вміння, науково-дослідницька діяльність, диференційовані та індивідуалізовані завдання, майбутні вчителі української мови і літератури.

Постановка проблеми. В умовах сучасних напрямів реформування освіти актуалізується проблема підготовки конкурентоспроможних педагогів, зокрема вчителів української мови і літератури, здатних до продуктивної реалізації власних здібностей, нахилів у практичній діяльності, до професійного самовдосконалення протягом життя. Дослідницька діяльність є орієнтиром у життєвому самовизначенні,

самодіагностиці майбутніх фахівців, розвитку їхнього особистого досвіду й професійної компетентності.

Заклад вищої освіти має створювати оптимальні умови для підготовки майбутніх учителів-словесників, здатних до реалізації ефективного педагогічного впливу на учня через вияв фахового професіоналізму, творчого підходу до викладання відповідної дисципліни, педагогічної майстерності. Саме тому наголошуємо на важливості літературознавчої підготовки майбутніх фахівців з української мови і літератури у контексті науково-дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури досліджували Л. Базиль, І. Барабаш, М. Вовк, В. Коваль, В. Кришук, О. Куцевол, Н. Остапенко, Н. Побірченко, О. Семенов, О. Федик, В. Шуляр та ін.

Окремі аспекти дослідницької діяльності майбутніх учителів-словесників обґрунтовано Л. Бутенко, М. Вовк, Н. Волошиною, Н. Голуб, О. Горошкіною, О. Куцевол, Л. Мацько, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Семенов, В. Сидоренко, Т. Симоненко, Л. Струганець, Г. Токмань та ін.

Заслуговує на увагу дисертація Л. Базиль «Теоретичні і методичні засади розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури» [1], у якому розроблено систему формування та розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури, яка складається з перспективно-цільового, концептуально-теоретичного, методико-технологічного, оцінно-результативного блоків.

Однак аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує відсутність фундаментальних досліджень, у яких було б обґрунтовано науково-дослідницьку складову літературознавчої підготовки майбутніх фахівців.

Мета статті полягає у теоретичному та експериментальному обґрунтуванні системи літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури у контексті науково-дослідницької діяльності студентів-філологів.

Виклад основного матеріалу. У проєкті стандарту вищої освіти України за освітнім ступенем бакалавра спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) визначено систему літературознавчої підготовки студентів-філологів, зокрема серед предметних (спеціальних фахових) компетентностей доцільно виокремити, на нашу думку, «здатність критично осмислювати нові художні тенденції, використовувати фахові знання з літератури, уміння й навички в галузі порівняльного літературознавства для аналізу літературного процесу; здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу тексту; здатність виконувати власне дослідження (проєкт), узагальнювати й оприлюднювати результати діяльності з розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах тощо); застосовувати елементи теоретичного й експериментального дослідження в професійній діяльності» [2]. Саме тому ми наголошуємо на провідній ролі літературознавчих та історико-літературних дисциплін у професійній підготовці майбутнього вчителя-словесника, що спрямована на формування дослідницьких умінь.

З цією метою нами було здійснено цілеспрямоване педагогічне спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти, бесіди, опитування, інтерв'ювання (усні й письмові), вивчення результатів діяльності студентів (рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт) серед студентів і викладачів філологічних факультетів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Проаналізуємо відповіді студентів за ОС «Бакалавр» на запитання анкети. Студенти загалом розуміють потребу дослідницької діяльності (67%), вважають, що дослідницька діяльність сприяє формуванню дослідницьких умінь, залученню до активної самостійної наукової діяльності.

Це можна пояснити тим, що за цією спеціальністю навчається частина студентів – випускники педагогічних училищ та коледжів, а також випускники закладів загальної середньої освіти, які виконували під час навчання дослідницьку роботу в МАН. Однак у закладах загальної середньої освіти лише 34% займалися дослідницькою діяльністю. Це у 56% респондентів призвело до труднощів під час написання курсових робіт: студентам складно відшукувати літературні джерела, в них відсутні належні вміння і навички роботи з літературними джерелами, їм складно (у 67%) сформулювати проблему дослідження. У процесі виконання наукових досліджень лише 33% студентів починали роботу з опрацювання лексикографічних, довідково-енциклопедичних джерел, більшість (67%) брали для опрацювання (здебільшого для списування, реферативного опису) підручники (78%), методичні рекомендації (67%), наукові статті (56%), монографії (12%).

Серед запропонованих форм роботи, що ефективно сприяють формуванню дослідницьких умінь, респонденти виділили такі: написання курсових робіт – 79,9%, опрацювання наукової літератури – 75,1%, індивідуальна робота – 71,5%, самостійна робота – 67%, написання статей – 58,6%, семінарські заняття – 30,1%, практичні заняття – 26,9%, лекції – 15,5%.

87 % опитаних указали на потребу займатися науковою роботою й водночас нарікали на відсутність вільного позааудиторного часу для задоволення своїх наукових інтересів, що гальмує розвиток особистості майбутнього фахівця, його професійних якостей. Під час опитування майбутні вчителі висловили потребу особистісного самовдосконалення, саморозвитку, але існують певні труднощі: недостатній рівень знань, умінь і навичок, перевантаженість навчальною діяльністю.

Опитані відносять до дослідницьких умінь, зокрема, уміння опрацьовувати літературні джерела – 86,7 %, систематизувати і класифікувати наукову інформацію – 78,6 %, виділяти головне, суттєве – 78,3 %, проводити експериментальне дослідження – 76,3 %, працювати в пошукових системах Інтернету – 46,9 %, математично обробляти дані – 38,2 %, комунікативні вміння – 34,6 %, здійснювати ретроспективний аналіз педагогічного процесу – 23,6 %, креативні вміння – 0,6 %. Такі вміння, як лексикографічні, редакторські уміння працювати в пошукових системах Інтернет, математично обробляти дані, полемічні вміння, уміння визначати ефективні методи, прийоми та форми дослідницької роботи з учнями, прогнозувати результати діяльності не називають. Студенти не називають також операційні вміння, зокрема вміння аналізувати художні твори, абстрагувати, уміння узагальнювати та формулювати висновки; прогностичні вміння, зокрема проектувати перебіг дослідження, добирати відповідні методи дослідження, моделювати, передбачати можливі результати дослідження, проектувати педагогічну діяльність; діагностичні вміння, зокрема вміння розробляти рівні сформованості педагогічних явищ, розробляти критерії оцінювання, здійснювати самоконтроль; інформаційні вміння, зокрема вміння працювати із книгою (виписування цитат, тез та ін.), організувати пошук даних і відомостей, структурувати дані, використовувати технічні засоби навчання (аудіо-, відеотехніку, діапроектор та ін.); уміння генерувати ідеї, висувати гіпотезу дослідження, виділяти суперечності дослідження.

Проаналізуємо відповіді студентів випускних курсів на запитання анкети. Як показує аналіз, під час вивчення психолого-педагогічних, методичних, більшою мірою літературознавчих дисциплін та написання курсових робіт студенти (56 %) опрацьовують, конспектують наукові статті вчених-мовознавців і літературознавців, що представлені у фахових журналах, збірниках наукових праць, однак здебільшого такі конспекти нагадують реферати без власного бачення проблеми, виділення дискусійних питань, лише 24 % студентів готують власні статті, 45 % студентів – наукові доповіді з проблеми власного дослідження, часто (у 74 %) нечітко вмюють дати характеристику наукової статті.

Як показало опитування, у навчально-пізнавальній діяльності студенти виконували індивідуально-дослідні завдання із курсів літературознавчого циклу, однак дослідницька складова часто зводиться лише до описового реферування. Під час написання курсових робіт з історії української літератури майбутні учителі української мови і літератури недостатньою мірою володіли методологією та методами літературознавчого дослідження, охарактеризували стан проблеми дослідження в теорії та практиці, не виокремлювали наявні суперечності. Типовими недоліками логіко-композиційної структури конспектів наукових праць, що виконували студенти, виявилися нерівномірність складових і відсутність зв'язку між ними; порушення логічної послідовності у викладі; декларативність і бездоказовість положень; намагання подати якомога більше матеріалу за короткий проміжок часу; теоретичні міркування, не підсилені відповідними ілюстраціями; відхід від основної теми; наявність зайвих деталей, що ускладнюють розкриття теми; відсутність чітких проміжних висновків тощо.

Студенти, як показують дані, упродовж навчання загалом набувають умінь проводити наукові дослідження, частина з них залучена до роботи у наукових гуртках і науково-дослідній лабораторії. Як свідчить анкетне опитування, лише 38,5 % респондентів виступали з доповідями на звітних студентських науково-практичних конференціях, 23,3 % опитаних готували статті з теми наукового дослідження, 19,7 % респондентів брали участь у конкурсі студентських робіт, у роботі міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференцій брали участь лише 5,5 %, хоча потребу в цьому відчують для розвитку дослідницьких умінь 76 %. 28 % студентів є учасниками наукових конкурсів, предметних олімпіад, конференцій як свого, так й інших ЗВО.

Опитування, анкетування здійснювали також серед учителів-словесників (усього – 36 чол.) і викладачів (усього – 18 чол.). Респонденти (87 %) наголосили на потребі роботи з обдарованою учнівською і студентською молоддю, з-поміж визначень поняття «дослідницькі уміння» учителі (63 %) обрали характеристику вміння застосовувати певні прийоми наукового методу пізнання в умовах вирішення навчальної проблеми у процесі виконання навчально-дослідницького завдання, викладачі (78 %) обрали таке визначення «це цілеспрямовані дії, які ґрунтуються на системі раніше засвоєних у процесі навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності знань, умінь і навичок та відповідають логіці науково-дослідної діяльності». Лише 23 % вчителів готували учнів у Малій академії наук, для покращення стану дослідницької діяльності учнів і студентів 56 % учителів і 73 % викладачів пропонують передусім зацікавлення відповідною темою на лекції, практичному занятті, використання з цієї метою методів проблемного навчання, евристичної бесіди, систематичне консультативне науково-інформаційне

забезпечення наукового дослідження, впровадження результатів пошуку в практику закладів загальної середньої освіти тощо.

Учасники опитувань виокремили фактори, які негативно впливають на організацію успішної науково-дослідної роботи студентів: недостатня дослідницька спрямованість навчального процесу, недостатня якість мотивації та стимулювання, творчості і новаторства.

Саме тому виникає необхідність опанування літературознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів української мови і літератури у контексті означеної проблеми. Проаналізуємо систему літературознавчої підготовки у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

Відповідно до навчальних планів означеної вище спеціальності літературознавчі курси «Вступ до літературознавства», «Теорія літератури», «Порівняльне літературознавство» належать до складу дисциплін циклу професійної підготовки.

Метою літературознавчих дисциплін є ознайомлення студентів з основними поняттями щодо специфіки й основних функцій художньої літератури у контексті літератури як мистецтва слова, визначення літературознавчих методів та шкіл, напрямів, течій та стилів літературного розвитку, засвоєння літературознавчої термінології, вироблення навичок власного підходу до трактування літературно-художнього твору, формування вмінь досліджувати літературознавчі явища з урахуванням історичних традицій та сучасного стану розвитку літературознавства, здійснення різних видів аналізу художнього тексту тощо.

Літературознавчі дисципліни, зміст яких доповнений диференційованими та індивідуалізованими завданнями дослідницького, культурологічного, аксіологічного характеру, спрямовані на формування інформаційних (бібліографічних, лексикографічних, технічних), операційних (інтелектуально-евристичних, аналітико-інтерпретаційних, текстово-жанрових), мовнокомунікативних (власне комунікативних, редакторських, полемічних), діагностично-прогностичних (проектувальних, прогностичних, діагностичних, рефлексивних) дослідницьких умінь студентів.

У процесі опанування курсу «Вступ до літературознавства» майбутні вчителі української мови і літератури досліджують проблему взаємозв'язку та взаємовпливів основних галузей літературознавства: історія літератури, літературна критика та теорія літератури, аналізуючи довідникові джерела (словники літературознавчих термінів, літературознавчі енциклопедії), навчальні посібники зі вступу до літературознавства та теорії літератури, наукові статті тощо.

Під час вивчення теми «Зовнішня форма художнього твору» майбутні вчителі-словесники ознайомлюються із словотворчими, контекстуально-синонімічними, лексико-синонімічними та синтаксичними засобами вираження художнього мовлення. З метою опанування термінології студентам-філологам пропонується проаналізувати довідникову літературу («Літературознавча енциклопедія» у 2-х т. (Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін.), «Літературознавчий словник-довідник» (за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка), «Словник тропів і стилістичних фігур» (автор-укладач В. Ф. Святовець) та ін.).

У процесі такої навчально-пізнавальної діяльності у майбутніх учителів української мови і літератури формуються *інформаційні дослідницькі вміння*, зокрема *лексикографічні*, сутність яких полягає в уміннях сприймати, визначати, аналізувати, виокремлювати з лексикографічних видань необхідну науково-навчальну інформацію, зіставляти її, коментувати, критично оцінювати тощо. Довідникові та навчально-наукові джерела допомагають їм глибше осмислити та усвідомити літературознавчі дефініції, виокремлювати головне та другорядне, визначити види, типи, різновиди понять. Зокрема, визначаючи сутність терміна «архаїзм», студенти-філологи виокремлюють такі різновиди: власне лексичні, лексико-словотворчі, лексико-морфологічні, лексико-фонетичні та лексико-семантичні архаїзми. Але теоретичне опрацювання навчального матеріалу не бути успішним та повноцінним без практичного застосування. З цією метою пропонуємо майбутнім учителям-словесникам не лише дібрати приклади архаїзмів із художніх творів, але й дослідити лексичне значення та віднайти відповідник у сучасній українській мові.

Окрім лексикографічних, у студентів-філологів формуються *технічні та бібліографічні вміння*, зокрема вміння володіти прийомами пошуку та обробки інформації (складання списку використаних джерел, правильне складання бібліографічного опису), ефективно використовувати різні джерела інформації, традиційні і електронні бази даних, правильно формулювати ключові слова відповідно до алгоритмів інформаційного пошуку тощо.

Літературознавчі курси сприяють формуванню в майбутніх учителів української мови і літератури *операційних дослідницьких умінь*, зокрема *аналітико-інтерпретаційних* (уміння аналізувати та інтерпретувати наукові праці й тексти (художні, публіцистичні, наукові); виділяти основні проблеми досліджень; визначати її актуальність; пояснювати ключові слова, робити відповідні висновки).

Працюючи, зокрема, з художнім текстом, важливо заглиблюватися у внутрішній світ, психологію

мови героїв, з'ясувати місце художнього твору в спадщині письменника, літературному житті епохи, в історії національної і всесвітньої літератури, вміння його інтерпретувати, тобто визначати як оригінальність й унікальність художнього твору, так і традиційні ознаки, що виявляються на різних рівнях (у слововживанні, індивідуальній мовотворчості письменника, в сюжеті й композиції, в системі персонажів, особливостях часопростору, інтертекстуальності тощо); виконувати відповідні зіставлення літературознавчих явищ і водночас показувати неповторні особливості індивідуального стилю літератора.

З-поміж *текстово-жанрових операційних умінь*, які формуються у процесі опанування літературознавчих курсів, виділяємо вміння моделювати зв'язний текст з урахуванням структурно-смыслових, жанрово-композиційних особливостей та дотримання принципів текстової організації, новизни та пізнавальної цінності професійно орієнтованої інформації, проблемності назви наукового тексту тощо. Наприклад, під час вивчення теми «Роди та жанри літератури» студенти-філологи виокремлюють родові ознаки епосу, лірики, драми, аналізують специфіку та класифікації їх жанрів, видів мішаної форми (міжродові системи).

Літературознавчі знання, уміння та навички майбутні вчителі-словесники використовують під вивчення історико-літературних курсів, зокрема дисциплін «Історія української літератури», «Дитяча література та виразне читання», «Лінгвістичний аналіз художнього тексту», дисциплін за вибором з української літератури тощо.

Детальний аналіз формування дослідницьких умінь у студентів-філологів у процесі опанування історико-літературних курсів подано у монографії «Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика» (2014) [3].

Авторська інтегрована дисципліна за вибором «Науково-дослідна робота вчителя-словесника» є складовою в циклі професійної підготовки за освітнім ступенем бакалавра і логічно пов'язана з літературознавчими та історико-літературними курсами. Під час вивчення цієї дисципліни за вибором майбутні вчителі української мови і літератури ознайомлюються зі специфікою художніх, публіцистичних та наукових текстів, з видами аналізу художніх творів (соціологічний, психологічний, естетичний; ідейно-тематичний, пообразний, біографічний, порівняльний; лінгвістичний та ін.), шляхами та принципами аналізу художнього твору, дискурсивністю публіцистичних текстів, структурою, основними ознаками та мовними особливостями наукового тексту, жанрами наукових (літературознавчих, педагогічних) досліджень тощо.

Проведена дослідно-експериментальна робота засвідчила, що рівень сформованості дослідницьких умінь на актуалізаційному етапі у студентів експериментальних груп (далі – ЕГ) зріс: високий – на 2,4 %, середній – на 6,6 %, а низький рівень знизився на 9 %; у студентів контрольних груп (далі – КГ) високий зріс на 0,8 %, середній – на 2,3 %, низький – знизився на 3,1 %. Це пояснюється тим, що актуалізаційний етап передбачав формування емоційно-особистісної зацікавленості студентів дослідницькою діяльністю, розвиток критичного і творчого мислення, формування інформаційних, аналітико-інтерпретаційних, текстово-жанрових умінь. Такий підхід реалізувався у процесі викладання літературознавчих, психолого-педагогічних курсів, під час лекцій (постановка проблемних питань; включення елементів евристичної бесіди, дискусійних питань), практичних занять (виконання завдань на перевірку вмінь аналізувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати), індивідуальної роботи (робота з лексикографічними, бібліографічними джерелами, підготовка рефератів-оглядів, портфоліо фольклорної, літературно-краєзнавчої експедиції). Робота з фаховим текстом у наукових гуртках дозволила систематизувати теоретико-літературні та історико-літературні знання, об'єктивно інтерпретувати художні твори, збагачувала читацьку культуру, виховувала моральні якості.

Визначено, що рівень сформованості дослідницьких умінь у студентів ЕГ на пошуково-творчому етапі теж зріс: високий на 8,4 %, середній – на 17,7 %, низький рівень знизився на 26,1 %; у студентів КГ високий – зріс на 2,6 %, середній – на 4,7 %, низький рівень натомість знизився на 7,3 %. Пояснюється це тим, що особливу увагу було приділено активізації науково-дослідної співпраці студента і педагога-вченого. Формування інформаційних, аналітико-інтерпретаційних, текстово-жанрових, полемічних, проектувальних, діагностичних умінь студентів відбувалося в науково-дослідній лабораторії, майстерні педагога-дослідника. На заняттях пропонувалися завдання на розвиток умінь визначити найбільш ефективні методи збору й обробки інформації, доводити правильність дослідницької позиції, оцінювати дослідницький продукт, власний і створений іншим студентом, планувати дослідну роботу в школі. Дисципліна за вибором «Науково-дослідна робота вчителя-словесника» дала можливість зорієнтуватися в методологічних підходах і принципах філологічного аналізу, вивчити досвід відомих учених у галузі літературознавства і методики, підготувати реферат-огляд, короткий словник термінів, анотацію на статтю, науковий відгук, дослідницький проект, відредагувати фаховий текст, вибудувати оптимальні комунікативні стратегії наукової дискусії.

На дослідницько-рефлексивному етапі формувального експерименту рівень сформованості дослідницьких умінь у студентів ЕГ теж зріс: високий – на 12,5 %, середній – на 37,3 %, низький рівень знизився на 49,8 %.

У студентів КГ натомість високий рівень зріс на 6,3 %, середній – на 6,1 %, низький – знизився на 12,3 %. Відбулося таке зростання тому, що дослідницько-рефлексивний етап спрямовувався на оволодіння студентами методикою проведення літературознавчих (педагогічних) досліджень, доцільне використання нових інформаційних технологій, моделювання авторських уроків з урахуванням результатів етнографічної (музейної) практики, підготовку наукових статей і виступів, а також на формування індивідуального стилю дослідницької діяльності. Запропоновані завдання сприяли розвитку рефлексії і творчого мислення, опануванню студентами нових знань або освоєнню нових способів дій, стимулювали «занурення в контекст» майбутньої професійної діяльності.

Проведений аналіз засвідчує позитивну динаміку кількісних і якісних змін у рівнях сформованості дослідницьких умінь у студентів ЕГ й відсутність значних змін у студентів КГ за критерієм загального обсягу вмінь. Різні темпи розвитку дослідницьких умінь студентів пов'язані, як показала дослідна робота, з впливом таких чинників: індивідуальні психологічні, особистісні, творчі відмінності студентів; варіативність навчальних планів у різних ЗВО; певна недостатня узгодженість між дисциплінами психолого-педагогічного, літературознавчого циклів, між навчально-пошуковими і педагогічною практиками.

Студенти ЕГ з високим рівнем (19,8 %) мали яскраво виражену потребу в постійному особистісному і професійному саморозвитку і самовдосконаленні, вільно оперували поняттєво-термінологічним апаратом проведеного дослідження, відзначалися індивідуально-творчим підходом до розгляду наукової проблеми, культурою дослідницької роботи з фаховим текстом.

Аналіз досягнутих результатів підтверджує, що процес формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників забезпечується тісним взаємозв'язком навчально-пізнавальної, науково-дослідної та практичної педагогічної діяльності студентів-філологів.

Висновки. Таким чином, літературознавча підготовка в системі професійної підготовки посідає чільне місце. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів української мови і літератури відбувається цілеспрямовано та чітко організовано. Такий процес має бути неперервним – і в навчально-пізнавальній діяльності, зокрема у процесі опанування літературознавчих курсів, під час позанавчальної науково-дослідної роботи та проходження навчальних та педагогічних практик.

Список використаних джерел та літератури

1. Базиль Л. О. Развитие литературоведческой компетентности будущих учителей украинского языка и литературы : монография. Київ, 2015. 574 с.
2. Проекти стандартів вищої освіти. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartiv-vishhoji-osviti.html>. – Дата звернення: 12.10.2018.
3. Семенов О. М., Земка О. І. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика : монографія. Суми, 2014. 254 с.

Александр Иванович Земка,

кандидат педагогических наук, старший преподаватель
кафедры педагогики и психологии начального образования
Глуховского национального педагогического университета
имени Александра Довженко,
e-mail: zemka_oleksandr@ukr.net

СИСТЕМА ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ В КОНТЕКСТЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрывается роль литературоведческих курсов «Введение в литературоведение», «Теория литературы», «Сравнительное литературоведение» в контексте формирования исследовательских умений у будущих учителей украинского языка и литературы, в частности информационных, операционных, коммуникативных и диагностико-прогностических. Литературоведческие знания, умения и навыки студенты-филологи используют во время изучения историко-литературных курсов, в частности дисциплин «История украинской литературы», «Детская литература и выразительное чтение», «Лингвистический анализ художественного текста», курсов за выбором по украинской литературе и др.

Ключевые слова: литературоведческие курсы, историко-литературные курсы, исследовательские умения, научно-исследовательская деятельность, дифференцированные и индивидуализированные задания, будущие учителя украинского языка и литературы.

Oleksandr Zemka,

Candidate of Pedagogical Sciences PhD (pedagogical sciences),
senior Lecturer of the Department of Pedagogy and Psychology
of Primary Education of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
national pedagogical University,
e-mail: zemka_oleksandr@ukr.net

**THE SYSTEM OF LITERARY EDUCATION OF STUDENTS-PHILOLOGISTS IN THE CONTEXT OF
SCIENTIFICALLY-RESEARCH ACTIVITIES**

Introduction. *Literary courses «Introduction to Literary Studies», «Theory of Literature» and «Comparative Literary-studies» are included in the list of disciplines of the cycle of professional training in curricula by the specialty 014.01. Secondary education (Ukrainian language and literature). That's why it is necessary to master the literary disciplines in the process of professional training of future Ukrainian language and literature teachers.*

Purpose. *The analysis of system of literary education of students-philologists in the context of scientifically-research activities.*

Methods. *The analysis of scientific and reference literature, the methods of quantitative and qualitative analysis, synthesis, generalization, pedagogical observation, questioning, learning the results of students' performance.*

Results. *The subject of the study of the literary courses is an analysis of the artistic, journalistic and scientific texts of Ukrainian writers.*

Literary disciplines, the content of which is supplemented by differentiated and individualized tasks of investigative, culturological, axiological nature, are aimed at the forming of informational (bibliographic, lexicographic, technical), operational (intellectually-heuristic, analytically-interpretative, textually-genre), linguistic-communicative (communicative, editorial, polemical), diagnostically-prognostic (projective, prognostic, diagnostic, reflexive) students' research skills.

Students-philologists use literary knowledge, skills and abilities to study historical and literary courses, in particular disciplines «History of Ukrainian literature», «Children's literature and expressive reading», «Linguistic analysis of artistic text», special Ukrainian literature courses etc.

Author's special course «Scientifically-research work of a literature teacher» is aimed at mastering the specifics of work with literary-studies, psychological and pedagogical scientific literature. The culture of working with professional text is an integral part of the research the text. Students-philologists learn about the main types of reading the text (extracts, drafting theses and logical schemes, note-taking, writing annotations and abstracts, language standards-clichés etc.), types of analysis (philological, linguistic, sociological, psychological, aesthetic and others), the genre specifics of artistic and journalistic texts.

Originality. *For the first time the analysis of system of literary education of students-philologists in the context of scientifically-research activities.*

Conclusion. *The literary education in the system of vocational training occupies a prominent place. The formation of research skills among future teachers of Ukrainian language and literature in the process of educational-cognitive activity, scientifically-research work and during the passage of production and pedagogical practices.*

Keywords: *literary courses, historical and literary courses, research skills, research activity, differentiated and individualized tasks, future teachers of Ukrainian language and literature.*

References

1. Bazy`l' L.O. Rozvy`tok literaturoznavchoyi kompetentnosti majbutnix uchy`teliv ukrayins`koyi movy` i literatury`: monografiya. Ky`yiv: Vy`davny`ctvo Nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni M. P. Dragomanova. 2015. 574 s.
2. Proekty` standartiv vy`shhoyi osvity`. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartiv-vishhoyi-osviti.html>.
3. Semenog O. M., Zemka O.I. Formuvannya doslidny`cz`ky`x umin` u majbutnix uchy`teliv-slovesny`kiv: teoriya i prakty`ka: monografiya. Sumy`: Niko. 2014. 254 s.

Отримано редакцією 11.10.2018 р.